9 Αυγούστου 2017

Λου Γιούρενεκ: Η Καταστροφή της Σμύρνης παραμένει ανοιχτή πληγή για τον ελληνισμό

/ Επιστήμες, Τέχνες & Πολιτισμός

ΛΟΥ ΓΙΟΥΡΕΝΕΚ

Η μεγάλη φωτιά

Σμύρνη

Σεπτέμβριος 1922

ΨΥΧΟΓΙΟΣ

ΛΟΥ ΓΙΟΥΡΕΝΕΚ

Η μεγάλη φωτιά

Σμύρνη

Σεπτέμβριος 1922

ΨΥΧΟΓΙΟΣ

Η καταστροφή της Σμύρνης είναι μια πληγή που ακόμη δεν έχει κλείσει και η Ελλάδα δεν έχει συμβιβαστεί πλήρως με τα γεγονότα του 1922, υπάρχει μια επιβεβλημένη σιωπή, εν αντιθέσει με την περίπτωση των Εβραίων και των Αρμενίων, σχολιάζει μεταξύ άλλων ο Αμερικανός συγγραφέας Λου Γιούρενεκ με αφορμή το βιβλίο του «Η Μεγάλη φωτιά-Σμύρνη Σεπτέμβριος 1922» που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Ψυχογιός.

Ο ίδιος δηλώνει σοκαρισμένος με την ιστορική λήθη που επικρατεί στην ελληνική κοινωνία και υπογραμμίζει την ανάγκη για την έναρξη ενός εθνικού διαλόγου.

«Η Μεγάλη Φωτιά» είναι ένα ιστορικό αφήγημα που πραγματεύεται όχι μόνο την καταστροφή της Σμύρνης, αλλά και τα γεγονότα που προηγήθηκαν αυτής.

Δίνει ανάγλυφα τη γεωπολιτική της εποχής στη Μέση Ανατολή, κάνοντας αναφορά στην «πετρελαϊκή διπλωματία» των μεγάλων δυνάμεων και τολμά να προχωρήσει σε συγκρίσεις με το σήμερα.

> **«Η καταστροφή της Σμύρνης περιλαμβάνει πλήθος παράλληλων ιστοριών. Αυτή του πετρελαίου συγκαταλέγεται μεταξύ των πλέον σημαντικών. Η προσπάθεια εξασφάλισης των πετρελαϊκών αποθεμάτων ήταν εκείνο που οδήγησε στη λήψη αποφάσεων, οι οποίες με τη σειρά τους οδήγησαν στα γεγονότα της Σμύρνης» αναφέρει σε ένα σημείο του βιβλίου του, ενώ κάπου αλλού γράφει: «Οι ΗΠΑ ενεπλάκησαν εντονότερα στις πολιτικές ισορροπίες και έριδες της περιοχής καθώς επιχειρούσαν να διασφαλίσουν την πρόσβασή τους στα πετρελαϊκά κοιτάσματα της Μέσης Ανατολής».**

Όμως η ιστορία που αφηγείται ο Γιούρενεκ είναι ανθρωποκεντρική. Αποτυπώνει το δράμα των λαών της περιοχής, τις σφαγές του χριστιανικού πληθυσμού και καταλήγει στη μεγάλη φυγή του ελληνικού στοιχείου από τη Σμύρνη.

Όταν κανένας από τους συμμάχους δεν βοηθούσε τους Έλληνες βρέθηκε ένας άνθρωπος να το κάνει. Πρόκειται για τον πρωταγωνιστή της ιστορίας, τον άγνωστο σε πολλούς, τον Έισα Τζένινγκς, το μεθοδιστή πάστορα που κατάφερε να διασώσει περισσότερους από ένα εκατομμύριο πρόσφυγες.

Όσο μπόι του έλειπε, ήταν μόνο 1.60, καμπούρης και μύωπας, τόσο θάρρος και πυγμή είχε.

> **«Μετά βίας περνούσε ημέρα χωρίς να ανεβάσει δέκατα και κάποιες φορές υπέφερε από κρίσεις βήχα που δεν έλεγαν να σταματήσουν. Συχνά τον έπιαναν πόνοι κατά μήκος της σπονδυλικής του στήλης…ο Έισα είχε πέσει θύμα μια φυματικής μόλυνσης και για 16 χρόνια η αρρώστια είχε ρημάξει το σώμα του» γράφει ο Γιούρενεκ στο βιβλίο του.**

Επρόκειτο για έναν άνθρωπο από αυτούς που συχνά οι άλλοι δεν υπολογίζουν και όμως εξαιτίας του χιλιάδες Έλληνες της Μικράς Ασίας γλύτωσαν τη ζωή τους. Αυτός πήγε και συνάντησε τον Κεμάλ Ατατούρκ και τον πίεσε να του δώσει προθεσμία επτά ημερών για να φυγαδεύσει τον ελληνικό πληθυσμό . Ο Τζένινγκς ήταν αυτός που δωροδόκησε τον Ιταλό καπετάνιο για να πάρει δύο χιλιάδες Έλληνες. Ο Τζένιγκς ήταν αυτός που τσακώθηκε με τον στρατηγό Φράγκου για την απροθυμία του να σώσει τους συμπατριώτες του. Στη συνέχεια βρήκε τον καπετάνιο του ελληνικού θωρηκτού Κιλκίς, τον Θεοφανίδη και μαζί με τη βοήθεια του κυβερνήτη του αμερικανικού αντιτορπιλικού Έντσαλ, Χάλσεϊ Πάουελ κατάφεραν το ακατόρθωτο σώζοντας ανθρώπινες ψυχές οι οποίες στη συνέχεια διηγήθηκαν την ιστορία.

Το ταξίδι που κάνει ο Γιούρενεκ είναι συναρπαστικό. Προηγήθηκαν πέντε χρόνια

έρευνας. Περπάτησε στην προκυμαία της Σμύρνης, πήγε στο Αφιόν Καραχισάρ, μίλησε με Τούρκους και Έλληνες ιστορικούς, μελέτησε χάρτες, μαρτυρίες, έγραφα και εφημερίδες της εποχής.

«Βασίστηκα σε αναφορές, επιστολές και ημερολόγια αξιωματικών του Αμερικανικού Πολεμικού Ναυτικού, αποχαρακτηρισμένες αναφορές της αμερικανικής Αντικατασκοπείας, καθώς και σε βρετανικά διπλωματικά τηλεγραφήματα» αναφέρει μεταξύ άλλων στο εισαγωγικό σημείωμα του βιβλίου του.

> **«Η Σμύρνη έχει μεγάλη ιστορική βαρύτητα και σημασία. Ήταν η κλιμάκωση, η αποκορύφωση της πρώτης γενοκτονίας στη σύγχρονη ιστορία και ο πολύς κόσμος γνωρίζει ελάχιστα σχετικά».**

Μιλώντας μαζί του σε συνεπαίρνει η απλότητά του και η υγιής εμμονή του για τα γεγονότα της εποχής. Ξεκινώντας τη συζήτηση τον ρωτώ για τις ρίζες του και προς μεγάλη μου έκπληξη, αφού δεν το είχε αναφέρει ξανά στο βιογραφικό του, μου απαντά πως έχει και ελληνικές ρίζες.

«Οι γονείς της μητέρας μου γεννήθηκαν στην Πελοπόννησο. Η γιαγιά μου γεννήθηκε στην Μάνη και ο παππούς μου κοντά στην Μονεμβασιά. Η πρώτη γλώσσα της μητέρας μου ήταν τα ελληνικά και μεγάλωσα νιώθοντας περήφανος για την ελληνική μου κληρονομιά. Ωστόσο η Σμύρνη ποτέ δεν αναφέρθηκε όταν ήμουν παιδί. Οι παππούδες μου είχαν ήδη μεταναστεύσει στην Αμερική όταν έγινε η Καταστροφή. Δεν έφτασα να ερευνώ τη Σμύρνη μέσω της ελληνικής μου ρίζας» μου διευκρινίζει.

Τι ήταν αυτό που σας παρακίνησε να μελετήσετε εκείνη την περίοδο και να γράψετε το συγκεκριμένο βιβλίο, του ζητώ να μου πει.

Η Σμύρνη έχει μεγάλη ιστορική βαρύτητα και σημασία. Ήταν η κλιμάκωση, η αποκορύφωση της πρώτης γενοκτονίας στη σύγχρονη ιστορία και ο πολύς κόσμος γνωρίζει ελάχιστα σχετικά. Επίσης η περίπτωση του Τζένινγκς με εντυπωσίασε και εκτός του ότι με ενέπνευσε, θεώρησα ότι πρόκειται για μια ιστορία που δεν πρέπει να ξεχαστεί. Η διάσωση τουλάχιστον ενός εκατομμυρίου προσφύγων είναι από τις πιο αξιοσημείωτες που έχουν σημειωθεί ποτέ και έγινε από έναν άνθρωπο που δεν είχε κάποια επίσημη νομική διαπίστευση. Επρόκειτο για την προσπάθεια τριών ανθρώπων των οποίων ηγήθηκε ο Τζένινγκς παίρνοντας ρίσκα προκειμένου να

σώσει ζωές.

> **«η Ελλάδα δεν έχει επιλύσει πλήρως αυτά τα ζητήματα. Πρέπει να γίνουν και να γραφτούν πολλά ακόμη, πρέπει να γίνουν συζητήσεις, έρευνες. Θα πρέπει να υπάρξει ένας εθνικός διάλογος για το παρελθόν».**

Πιστεύετε ότι υπάρχει κάποιος λόγος που αυτή η ιστορική περίοδος έχει ξεχαστεί και ο συμβολισμός της έχει «ξεθωριάσει»;

Υπάρχουν πολλοί λόγοι. Το αμερικάνικο υπουργείο Εξωτερικών προσπάθησε να μειώσει την ιστορία της γενοκτονίας στην Μικρά Ασία γιατί οι ΗΠΑ είχαν τεράστια συμφέροντα στην περιοχή και ο αμερικανικός λαός έπρεπε να ξεχάσει αυτά που είχαν συμβεί για να μπορέσει να αποδεχθεί τις διπλωματικές σχέσεις των ΗΠΑ με την Τουρκία. Παράλληλα η τουρκική κυβέρνηση έχει εμπλακεί σε μια μακροχρόνια εκστρατεία άρνησης της γενοκτονίας. Έφτασε στο σημείο, για το σκοπό αυτό, να χρηματοδοτεί ακαδημαϊκούς που εργάζονται στην Αμερική. Επίσης, όσον αφορά στην Ελλάδα, πιστεύω ότι η απώλεια της μνήμης είναι εσκεμμένη.

Έχετε δηλώσει σοκαρισμένος από το γεγονός ότι οι Έλληνες αγνοούν πολλά για την καταστροφή της Σμύρνης και την ίδια τους την ιστορία. Πού αποδίδετε αυτή τη λήθη;

Ως Αμερικανός είναι δύσκολο να απαντήσω σε αυτή την ερώτηση. Έχω πληροφορηθεί πως η ιδεολογική προσέγγιση της Αριστεράς καταπνίγει αυτή τη συζήτηση καθώς τη θεωρεί «εθνικιστική». Φυσικά πρόκειται για μια πρώτης τάξεως ανοησία. Εδώ μιλάμε για ιστορία. Ίσως, κάνω μια εικασία, αλλά εξακολουθεί να υπάρχει μια ντροπή στην Ελλάδα που χάθηκε η Σμύρνη.

Υποθέτω ότι γνωρίζετε για το ρόλο που διαδραμάτισαν, σκόπιμα υποστηρίζουν πολλοί ιστορικοί, οι ξένες δυνάμεις σχετικά με τη σύσταση του ελληνικού κράτους και πως έμεινε εκτός των νέων συνόρων ένα μεγάλο και σημαντικό μέρος του ελληνισμού. Αυτό ήταν μια από τις αιτίες που οδήγησαν στη Μεγάλη Ιδέα και στα γεγονότα του 1922. Θα συμφωνούσατε ότι η καταστροφή της Σμύρνης εξακολουθεί να είναι μια ανοιχτή πληγή;

Πιστεύω πως τα γεγονότα που ακολούθησαν την κατάρρευση της ελληνικής πρωτοβουλίας στη Μικρά Ασία το 1919 είναι αδιαμφισβήτητα μια ανοιχτή πληγή και έχει βαθύτατη επίδραση στην ελληνική κοινωνία και εκτιμώ πως η Ελλάδα δεν έχει επιλύσει πλήρως αυτά τα ζητήματα. Πρέπει να γίνουν και να γραφτούν πολλά ακόμη, πρέπει να γίνουν συζητήσεις, έρευνες. Θα πρέπει να υπάρξει ένας εθνικός διάλογος για το παρελθόν.

Γράφετε στο βιβλίο σας πως δεκαετίες μετά την καταστροφή της Σμύρνης, ένας Αμερικανός εβραϊκής καταγωγής έμελλε να εισαγάγει τον όρο «γενοκτονία» προκειμένου να περιγράψει τα όσα τρομερά συνέβησαν στην Τουρκία κατά τη δεκαετία της σφαγής μεταξύ 1912 και 1922. Πρόκειται για ακόμη μια ιστορία που είναι άγνωστη σ΄ένα μεγάλο ποσοστό του ελληνικού πληθυσμού.

Πρόκειται για τον πολωνοεβραίο Ραφαέλ Λέμκιν, ο οποίος ερχόμενος στις ΗΠΑ πρωτοστάτησε στη μελέτη αυτού του τομέα και έδωσε αγώνα για τη δίωξη των γενοκτονιών. Χρησιμοποίησε τον όρο γενοκτονία για να περιγράψει τα όσα συνέβησαν στην Μικρά Ασία. Αργότερα εφάρμοσε τη συγκεκριμένη λέξη για να περιγράψει αυτά που βίωσαν οι Εβραίοι στα χέρια των Ναζί. Το έργο το Λέμκιν ήταν ευφυέστατο και σημαντικό και οδήγησε στο να χαρακτηριστεί και επίσημα από τον ΟΗΕ ο όρος «γενοκτονία. Όλο το έργο του είναι συγκεντρωμένο στο Πανεπιστήμιο Brandeis στις ΗΠΑ.

> Υπενθυμίζει σε ένα σημείο το βιβλίου του ο κ. Γιούρενκεκ: «Ως προς τις προθέσεις και τις μεθόδους της η γενοκτονία η οποία συντελέστηκε στην Τουρκία αποτέλεσε προάγγελο των ακόμη φρικτότερων γεγονότων που θα σημάδευαν τη συνέχεια εκείνου του τρομερού αιώνα. Ακούστηκε από τα χείλη του Αδόλφου Χίτλερ λίγε μόλις εβδομάδες πριν από την εισβολή στην Πολωνία. “Σκοπός του πολέμου δεν είναι φτάσει σε προκαθορισμένα σημεία, αλλά να εξοντώσει πλήρως τον εχθρό” δήλωσε στους στρατηγούς του. “Με τον τρόπο αυτό θα εξασφαλίσουμε τον απαραίτητο ζωτικό χώρο που χρειαζόμαστε. Ποιος θυμάται ακόμη στην εποχή μας τους Αρμενίους”.».
>
> Ο κ. Λου Γιούρενεκ συνεχίζει: «Τα μονοπάτια του θανάτου, τα οποία ξεκινούσαν από τους αρμένικους οικισμούς και διέσχισαν ολόκληρη την Ανατολία καταλήγοντας στις ερήμους της Συρίας και του Ιράκ, σπάρθηκαν με τα λείψανα εκατοντάδων χιλιάδων Αρμενίων

γυναικόπαιδων. Οι εκτοπισμοί και οι εκτελέσεις Ελλήνων και Ασσύριων χριστιανών, που κατά κύριο λόγο σημειώθηκαν αργότερα, πρόσθεσαν άλλο ενάμισι εκατομμύριο νεκρών. Οι δεκαετία των μαζικών σκοτωμών, τους οποίους σχεδίασαν δύο διαδοχικές τουρκικές κυβερνήσεις, αποτέλεσε την πρώτη θρησκευτική και εθνική εκκαθάριση της σύγχρονης εποχής – και το τέλος του Χριστιανισμού πρακτικά στο τόπο όπου είχε ριζώσει αρχικά, στη Μικρά Ασία». Ο κ. Γιούρενεκ έχει επιμείνει πως οι πληθυσμοί των Ελλήνων, των Αρμενίων και των Ασσυρίων σφαγιάσθηκαν προκειμένου να δημιουργηθεί μια «Τουρκία για τους Τούρκους».

«Η τουρκική κυβέρνηση έχει εμπλακεί σε μια μακροχρόνια εκστρατεία άρνησης της γενοκτονίας. Έφτασε στο σημείο, για το σκοπό αυτό, να χρηματοδοτεί ακαδημαϊκούς που εργάζονται στην Αμερική…Όσον αφορά στην Ελλάδα, πιστεύω ότι η απώλεια της μνήμης είναι εσκεμμένη. ».

Επίσης στο βιβλίο σας χρησιμοποιείτε τον όρο «πετρελαϊκή διπλωματία». Υπάρχει κάποιος παραλληλισμός όσον αφορά στις συγκρούσεις μεταξύ της Δύσης και του Ισλαμικού κόσμου τότε και σήμερα και εάν ναι, υπάρχει κάποιο δίδαγμα που θα μπορούσαμε να αντλήσουμε;

Το πετρέλαιο ήταν η πηγή πολλών προβλημάτων στον κόσμο από τις αρχές του 20ου αιώνα. Η εμπλοκή των ΗΠΑ στη Μέση Ανατολή έγινε κυρίως λόγω του πετρελαίου και με απώτερο σκοπό τη διασφάλιση των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή και την πρόσβαση σε αυτό. Η παρουσία των ΗΠΑ ετύγχανε μεγάλης θετικής αποδοχής από όλους στη Μέση Ανατολή μετά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, όμως η στρατιωτική εμπλοκή τους, στις δεκαετίες που ακολούθησαν, είχε σαν αποτέλεσμα σε πολλές περιπτώσεις οι καλές σχέσεις να χαλάσουν.

Ο κ. Γιούρενεκ στο βιβλίο του γράφει: «Στις μέρες μας, η ιστορία της Σμύρνης έχει παραδοθεί εν πολλοίς στη λήθη. Φαίνεται πως δεν άφησε ισχυρό αποτύπωμα στη συλλογική μνήμη της ανθρωπότητας. Παράξενη εξέλιξη. Η Σμύρνη (καθώς και τα γεγονότα που οδήγησαν στην καταστροφή, καθώς και όσα ακολούθησαν αμέσως μετά) περιέχει μαθήματα συναφή με τις τωρινές συγκρούσεις μεταξύ της Δύσης και του Ισλάμ, σχετικά με την πετρελαϊκή διπλωματία, σχετικά με τη δύσκολη ισορροπία μεταξύ εθνικών στρατηγικών συμφερόντων και την

υπεράσπιση των ανθρώπινων δικαιωμάτων. Η Σμύρνη, λόγω όλων αυτών που συμβολίζει, κανονικά θα έπρεπε να συμπεριλαμβάνεται στον ίδιο κατάλογο τοπωνυμίων που επωμίστηκαν το βάρος της Ιστορίας: Σεράγεβο και Μάλτα, ως προς την αποτυχία της διπλωματίας και Τρεμπλίνκα, Βοσνία και Ρουάντα για την κλίμακα των δολοφονιών».

«Ο Ερντογάν μοιάζει να νοσταλγεί την παλιά αυτοκρατορία και τα χαρακτηριστικά του Οθωμανισμού»

Σ΄ένα άρθρο σας που δημοσιεύθηκε στους New York Times με τίτλο «Η ελληνική ανυπακοή έχει Ιστορία» κάνατε έναν παραλληλισμό μεταξύ του δημοψηφίσματος στην Ελλάδα το 2015 με αυτό που έγινε πριν από την καταστροφή της Σμύρνης. Σε αυτό το άρθρο επισημαίνεται το ιστορικό ανυπακοής που χαρακτηρίζει, όπως λέτε, τον ελληνικό λαό ενάντια στους δανειστές του. Φαίνεται πως η όποια προσπάθεια να διατηρήσει ή καλύτερα να διεκδικήσει την εθνική του υπερηφάνεια και κυριαρχία, καταλήγει να έχει μεγάλο κόστος. Θέλετε να μας μιλήσετε λίγο περισσότερο γι’ αυτό;

Η Ελλάδα είναι ένα μικρό μα περήφανο έθνος που έχει βρεθεί στο μέσο σημαντικών γεγονότων που εμπλέκονται οι μεγάλες δυνάμεις. Το προφίλ της Ελλάδας είναι πολύ μεγάλο για μια τόσο μικρή χώρα. Η σημερινή κρίση μπορεί να συνδεθεί με διάφορους παράγοντες, για παράδειγμα ο ανεπαρκής σχεδιασμός μιας οικονομικής ένωσης, ανεύθυνη διακυβέρνηση και τιμωρητικές αξιώσεις από την Ευρώπη και ειδικά τη Γερμανία. Στους Έλληνες δεν αρέσει να τους λένε τι να κάνουν, είναι προστατευτικοί όσον αφορά στην κυριαρχία τους, όμως είναι δύσκολο να κρατάς αυτή τη στάση όταν χρωστάς.

Απ΄όσο γνωρίζω έχετε επισκεφθεί την Τουρκία αρκετές φορές. Από την εικόνα που έχετε πιστεύετε ότι ο Τούρκος πρόεδρος, ο Ρετζέπ Ταγίπ Ερντογάν, προσπαθεί να αναβιώσει την Οθωμανική Αυτοκρατορία;

Αυτή είναι η εντύπωση που έχω. Αφαιρεί βασικά στοιχεία του Κεμαλισμού που συγκροτούσαν το κοσμικό κράτος, όπως για παράδειγμα ο διαχωρισμός της θρησκείας από τη δημόσια ζωή. Μοιάζει να νοσταλγεί την παλιά αυτοκρατορία και τα χαρακτηριστικά του Οθωμανισμού.

Να επιστρέψουμε στο βιβλίο σας. Σε αυτό δεν λέτε μόνο μια ιστορία καταστροφής, αλλά και μια ιστορία γενναιότητας και ήθους. Ο Τζένινγκς και μερικοί ακόμη

κατάφεραν και έσωσαν περίπου ένα εκατομμύριο ανθρώπους. Θα έλεγα πως είναι η απόδειξη ότι ένας άνθρωπος μπορεί να κάνει τη διαφορά. Τι μπορεί να σημαίνει αυτό για την Ελλάδα σήμερα;

Ένας άνθρωπος μπορεί να κάνει τη διαφορά. Χρειάζεται κουράγιο και όραμα. Στην πραγματικότητα η ατομική πρωτοβουλία είναι ο καλύτερος τρόπος για να προχωρήσει η ανθρωπότητα. Οι άνθρωποι έχουν μεγάλη ικανότητα για να κάνουν το σωστό, όμως αυτή η ικανότητα ή η δυναμική πρέπει να αφυπνιστεί μέσα τους. Στην περίπτωση του Τζένινγκς ήταν η χριστιανική του πίστη. Στην περίπτωση του Χάλσεϊ Πάουελ και του Ιωάννη Θεοφανίδη, ήταν η αίσθηση της ανθρωπιάς και της στρατιωτικής τιμής.

> *Ο ΛΟΥ ΓΙΟΥΡΕΝΕΚ είναι καθηγητής δημοσιογραφίας στο Πανεπιστήμιο της Βοστόνης. Έχει υπάρξει Nieman fellow του Πανεπιστημίου Χάρβαρντ, όπου έχει υπηρετήσει κι ως editor-in-residence, και έχει τιμηθεί με το National Outdoor Book Award για το μυθιστόρημά του Backcast (2007).*

Πηγή: huffingtonpost.gr